

เรื่องโรคสัตว์บางชนิดที่เป็นภัยต่อสัตว์เลี้ยงและเป็นภัยต่อประชาชน

ของ

ร.ต. ศิริ สุภางคเสน กองวิชาการ กรมปศุสัตว์

สวัสดิ์ ท่านผู้ฟังที่เคารพ

ในโอกาสที่ข้าพเจ้าขอเสนอผลงานการสำรวจโรคสัตว์เลี้ยงบางชนิดที่ทางการได้พิจารณาเห็นว่า จะเป็นภัยต่อกิจการปศุสัตว์ของประเทศ และจะเป็นภัยต่อประชาชนในด้านสาธารณสุขโดยส่วนรวม เนื่องจากโรคของสัตว์เลี้ยงที่สามารถติดต่อและเป็นภัยต่อมนุษย์ มีอยู่หลายสิบโรคด้วยกัน ซึ่งไม่สามารถนำมาบรรยายได้ทั้งหมดในเวลาเดียวกัน ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอกล่าวเฉพาะโรคแท้งชนิดติดต่อ (บรูเซลลาโตซิส) และโรคเตบโตโตโปโรซิสซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ กรมปศุสัตว์ ได้ออกไปปฏิบัติงานสำรวจมาแล้ว ในท้องที่ ๓ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้ทราบและติดตามเรื่องได้ถูกต้อง ข้าพเจ้าใคร่จะขอชี้แจงกิจการและหน้าที่บางแขนงของสำนักงานการสัตวแพทย์ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุขในด้าน การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดจากสัตว์เลี้ยงไปติดต่อถึงมนุษย์ การดำเนินงานเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อของสัตว์เลี้ยงที่สามารถถ่ายทอดติดต่อถึงมนุษย์ รวมทั้งระยะเวลาที่เชื้อโรคสามารถถ่ายทอดจากสัตว์ก่อนจะเข้าสู่ร่างกายร่างกายมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อทราบว่าเป็นระยะใดเป็นอันตราย ควรจัดการป้องกันสถานใด จากผลงานการค้นคว้าทดลองทางวิชาการ เราได้ทราบว่าโรคสัตว์หลายชนิดที่ที่สามารถติดต่อเป็นภัยต่อมนุษย์ และเกือบทุกปีนักวิชาการได้ค้นพบโรคใหม่เพิ่มขึ้นตามลำดับ ผลงานนี้สืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์การสัตวแพทย์

การดำเนินงาน การป้องกันควบคุมหรือกำจัดโรคที่เป็นภัยตามที่กล่าวมานี้ ทางราชการจะไม่สามารถปฏิบัติให้ลุล่วงไปได้ด้วยตัวบทกฎหมายข้อบังคับ หรือความรู้ ความสามารถของเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการโดยเฉพาะเท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนคนโดยทั่วไปด้วย การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำชี้ชวนแนะนำ การร่วมมือเหล่านี้ จะเกิดชนต่อเมื่อประชาชนได้ตระหนักถึงผลได้ผลเสีย เป็นประจักษ์พยานขณะนั้นๆ ประสงค์

ในการนำเรื่องโรคสัตว์บางชนิดที่เป็นภัยต่อสัตว์เลี้ยง และเป็นภัยต่อประชาชนมาเด้าดูกันฟัง ก็เพื่อจะให้ประชาชนได้ตระหนักในข้อเท็จจริงทราบผลเสียและนำไปพิจารณาโดยรอบคอบ ว่าอะไรควรปฏิบัติ อะไรควรระเว้น

อนึ่ง ข้าพเจ้าใคร่ขอเรียนขแจ้งเพิ่มเติมว่า การที่ข้าพเจ้าได้นำเรื่องโรคสัตว์บางชนิดที่เป็นภัยต่อสัตว์เลี้ยง และเป็นภัยต่อประชาชนมาเด้าดูกันฟัง เพื่อให้เจ้าของสัตว์หรือผู้มีส่วนสัมพันธ์กับสัตว์ได้ทราบถึงผลได้ผลเสียที่อาจเกิดขึ้น และเหตุทางแก้ไขเสียแต่ในระยะแรกให้ทันกับเหตุการณ์ ข้าพเจ้าได้เรียนขแจ้งไว้ในตอนต้นแล้วว่ากิจการสัตว์แพทย์ในบางตำรามีส่วนสัมพันธ์กับงานของกระทรวงการสาธารณสุข ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า นักวิชาการในงานสาธารณสุขจะทำหน้าที่ช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี ข้อความบางตอนพาดพิงไปถึงอาการเจ็บป่วยในมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้เขย่นรู้ดีว่าเป็นงานนอกเหนืองานในหน้าที่ การอ้างอิงเหล่านี้อาศัยข้อเท็จจริงจากหลักฐานทางวิชาการ

เพื่อสะดวกต่อการติดตามข้าพเจ้าขอบรรยายความสำคัญของแต่ละโรคแยกกัน ตอนที่สามสามารถนำมาถ่วงรวมกันเพื่อประหยัดเวลา ก็จะได้นำมาถ่วงรวมทั้งสองโรค

ก. โรคแท้งชนิดติดต่อกัน (โรคบลูเชลโลซิส) — เป็นโรคระบาดชนิดติดต่อกัน

ของสัตว์เลี้ยง (โค กระบือ แพะ แกะ สุนัข) ซึ่งสามารถติดต่อกันถึงมนุษย์ การระบาดของโรคเป็นไปอย่างกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่าทุกประเทศยังมีโรคร้ายนี้อยู่และเป็นปัญหาต้องแก้ไขอยู่ในขณะนี้ สาเหตุของโรคนี้เกิดจากเชื้อแบคทีเรียในตระกูล บลูเชลล่า เชื้อโรคในตระกูลนี้ยังจำแนกออกได้เป็นหลายชนิดและมีชื่อต่าง ๆ กัน เชื้อโรคที่ทำให้เกิดโรคแท้งในโค กระบือ มีชื่อว่าบลูเชลล่าอะบอดี ถ้าเป็นกับสุนัขเรียกชื่อว่า บลูเชลล่าซูอิด ถ้าเป็นกับแพะแกะ เรียกชื่อว่าบลูเชลล่าเมดิเคนซิส ตามหลักฐานทางวิชาการบ่งชี้ว่า เชื้อโรคในสัตว์เลี้ยงเหล่านี้สามารถติดต่อกันถึงมนุษย์ ทำให้เกิดโรคชนิดหนึ่งเรียกว่า อันดูแลนซ์ไฟเวอร์ ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร และอาการไข้นุ่น ๆ ไข้ ๆ อาการเหล่านี้อาจไม่รุนแรงแถมอกันทุกราย ทั้งมียอมแฉะแต่ชนิดของเชื้อที่ผู้ป่วยได้รับ ความแข็งแรงและความต้านทานโรคของแต่ละบุคคล ส่วนมากมักจะเป็นอย่างชนิดเรื้อรัง

อาการในสัตว์ — อาการของสัตว์ป่วยหรือเป็นพาหะในระยะแรกของโรคจะไม่แสดงออกให้เห็นเด่นชัดเหมือนกับโรคติดต่อกันชนิดอื่น ๆ อาการของโรคที่เป็นแนวทางชวนให้สงสัยว่า อาจมีโรคแท้งชนิดติดต่อกันเกิดขึ้นในฝูงสัตว์เลี้ยงคือ สัตว์ที่อุ้มท้องได้ระยะ ๓-๔ เดือน

เรื่อง โรคสัตว์บางชนิดที่เป็นภัยต่อสัตว์เลี้ยงและเป็นภัยต่อประชาชน

เกิดแท้งลูกจนบ่อยครั้ง มีรกค้าง ระยะเวลาแท้งอาจเป็นไปได้ในระยะเวลาไม่ต่ำแต่ไม่เกินทุกราย อาจมีการแท้งเมื่อใกล้ระยะกำหนดคลอด บางตัวสามารถอุ้มท้องไปได้ตามระยะปกติ แต่ลูกที่คลอดออกมาไม่แข็งแรง อ่อนเพลีย มีอาการบวมตามข้อต่อ นอกเหนือไปจากการแท้งลูกแล้วจะสังเกตได้ว่า มีอาการค้ำนมอักเสบ ต่อมน้ำเหลืองที่บริเวณเต้านมอักเสบ ขยายตัวจนเช่นเดียวกัน จำนวนน้ำนมที่เคยได้ลดลงผิดปกติ ร่างกายซูบผอมลง อาการในสัตว์ตัวผู้ที่อยู่ในวัยชวณดังกล่าวจะมีเชื้อโรคแท้งคือ กวาร์เป็นหมัน มีอาการบวมตามข้อต่อ ส่วนของอวัยวะสืบพันธุ์ ผิดปกติ

การระบาดของเชื้อโรคจากสัตว์ตัวหนึ่ง ไปยังสัตว์อีกตัวหนึ่งเกิดขึ้นได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์ที่อยู่รวมฝูง กินนมร่วมกัน อุปโภคการเลี้ยงดู เรือนโรง ภาชนะใส่อาหารและน้ำเป็นสื่อกลางในการแพร่โรค การผสมพันธุ์ช่วยในการระบาดของเชื้อ ฉะนั้นผู้ที่เลี้ยงสัตว์ควรจะได้ระมัดระวังในเรื่องดังกล่าวนี้ให้จงหนัก ควรทำการทดสอบสัตว์เลี้ยงของท่านเพื่อทราบว่า สัตว์เลี้ยงเป็นพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ นนมเชื้อโรคแท้งชนิดใดคั่งคั่งอยู่ในร่างกายหรือเปล่า ก่อนที่ท่านจะใช้สัตว์ของผู้อื่นผสมหรือให้สัตว์เลี้ยงของท่านช่วยผสมสัตว์ของผู้อื่น ควรจะได้ทราบแน่นอนว่า สัตว์เลี้ยงนั้นไม่เป็นพาหะหรือดื้อในการนำโรค ขอแนะนำว่าการผสมพันธุ์สัตว์ด้วยวิธีเร็วร้อน โดยมีผู้จุดสัตว์ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ นั้น เป็นการแพร่โรคง่ายที่สุด ควรควั่นโดยเด็ดขาด โรคแท้งชนิดคั่งคั่งเป็นอุปสรรคและมีปัญหาในการขยายพันธุ์ ตลอดจนเศรษฐกิจของประเทศ และเมื่อเชื้อโรคกระจายไปอย่างกว้างขวาง จำนวนสัตว์ตายเนื่องจากการแท้งลูก สัตว์พิการ เป็นหมันจะเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ข. โรคเลปโตสไปโรซิส — เป็นโรครบาดชนิดคั่งคั่งในระหว่างสัตว์และสัตว์เลี้ยง ซึ่งสามารถติดต่อถึงมนุษย์ การระบาดของโรคเป็นไปอย่างกว้างขวางซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ทุกประเทศมีโรคชนิดนี้อยู่และเป็นปัญหาในทางเศรษฐกิจและทางด้านสาธารณสุขเพิ่มขึ้นตามลำดับ สาเหตุของโรคเกิดจากเชื้อในตระกูล เลปโตสไปรา เชื้อโรคในตระกูลนี้แบ่งออกได้เป็นหลายชนิด ซึ่งแต่ละชนิดจะทำให้เกิดโรคในสัตว์และสัตว์เลี้ยงประเภทต่างๆ เช่น เลปโตสไปรา อักสเทอโรเฮโมรายีไอ ซึ่งเป็นกับหมูและสุนัข เลปโตสไปรา คานิคูล่า ส่วนมากพบในสุนัข และเลปโตสไปราไปโมน่า เป็นกับโค กระบือ แพะ แกะ สุนัข เชื้อโรคเลปโตสไปราเหล่านี้สามารถติดต่อถึงมนุษย์ การเรียกชื่อของโรคต้องดูแล้วแต่ว่า ผู้

ป่วยได้รับเชื้อชนิดใด ถ้าผู้ป่วยได้รับเชื้อเดบโตสไฟร่าอีกสเทอโรเฮโมรายิกไอเดวี่ เราเรียกชื่อของโรคว่า เวลด์ดีซีส (Weil's Disease) หรือ อินแฟกชัซยอนดีส (Infectious Jaundice) ถ้าผู้ป่วยได้รับเชื้อเดบโตสไฟร่า กริปโปทัยโฟซ่า ซึ่งเป็นโรคของหนูในท้องนา เราเรียกชื่อของโรค ซาแวนป์ ฟีเวอร์ (Swamp Fever) ฟีลด์ฟีเวอร์ (Field Fever) หรือ วอเตอร์ฟีเวอร์ (Water Fever) พูดอย่างง่าย ๆ ว่า เชื้อโรคประเภทนี้ผู้ป่วยมักจะติดโรคหลังจากปฏิบัติงานในดินและตามท้องทุ่งหรือท้องนา เพื่อให้ท่านได้ทราบถึงความสำคัญของโรค ข้าพเจ้าขอเล่าอาการการเจ็บป่วยให้ทราบไว้พอเป็นดังเชบดิ่งนี้ ผู้ป่วยโดยโรคเวลด์ดีซีส (Weil's Disease) ซึ่งเกิดจากเชื้อเดบโตสไฟร่า อีกลสเทอโรเฮโมรายิกไอ มีระยะพักตัวอยู่ในระหว่าง ๖-๑๒ วัน ในระยะแรกมีอาการไข้สูง ปวดศีรษะ เลือดกำเดาไหล คัดินเหียน อาเจียร ปวดตามกล้ามเนื้อ และมีอาการดีซ่าน ในระยะป่วยอาทิตย์แรกเชื้อโรคจะกระจายตัวไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งจะทราบได้ด้วยการนำเลือดผู้ป่วยฉีดทดสอบในหนูตะเภา และน้อยครั้งที่สัตว์จะตรวจได้จากกระจกบ้ายโลหิต เมื่อพ้นระยะ ๓ อาทิตย์ไปแล้วจะพบเชื้อในน้ำปัสสาวะติดต่อกันเป็นเวลาประมาณ ๓-๕ อาทิตย์ ในรายที่เป็นอย่างรุนแรงผู้ป่วยจะเสียชีวิตในอาทิตย์ที่ ๒ หรือ ๓ ถ้าผู้ป่วยเสียชีวิตในอาทิตย์แรกจะสามารถพบเชื้อโรคได้จากอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย ถ้าผู้ป่วยเสียชีวิตในอาทิตย์ที่ ๒-๓ จะตรวจเชื้อได้จากไตเท่านั้น

อาการป่วยในสัตว์ - อาการป่วยในสัตว์ที่พอดังกล่าวได้ คือ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ซึม มีอาการไข้ ท้องเดินและมีโลหิตเจือปนออกมากับอุจจาระ อาการท้องเดินพบบ่อยครั้งที่สุดในสุนัข มีอาการอาเจียรอย่างรุนแรง เยื่อชั้นภายในปากและลำคอแห้งมีตุ่มดำ ปัสสาวะมีสีเหลืองอมดำคล้ายสีน้ำชา เนื่องจากการสลายตัวของเม็ดโลหิตแดง

การระบาดของเชอรระหว่างสัตว์ - หรือจากสัตว์ไปติดต่อมนุษย์ เกิดขึ้นได้ทางผิวงหนึ่ง ทางระบบย่อยอาหาร ผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติงานในโรงฆ่าสัตว์ ในท้องทุ่ง มีโอกาสเป็นโรคได้ง่ายที่สุด หนูบ้านนอกและหนูนาถือว่าเป็นพาหะสำคัญในการแพร่เชื้อโรคไปตามที่ต่าง ๆ เชื้อโรคจะถ่ายเทเจือปนออกมากับน้ำปัสสาวะ ในหนองบึง คูคลอง ที่น้ำขุ่นเป็นแหล่งแพร่เชื้อได้เช่นเดียวกัน

ตามที่ได้บรรยายมานี้ ขอให้ท่านผู้ฟังได้ทราบไว้ด้วยว่า ผู้บรรยายไม่มีเจตนาที่จะทำให้เป็นเรื่องใหญ่โตแต่ประการใด เนื่องจากภัยของโรคต้องชนิดนี้มียุ่ทั่วไปรอบบ้านเรา

เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องหาทางป้องกันแก้ไขเสียแต่ในระยะต้นมือ ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะเป็นปัญหายุ่งยากลำบากต่อการแก้ไข

ทางด้านสาธารณสุข — ได้กล่าวแล้วว่าเชื้อโรคประเภทนี้สามารถติดต่อถึงมนุษย์ได้โดยทางสัมผัสคลุกคลีกับสัตว์เลี้ยงที่เป็นพาหะของโรค เชื้อโรค จะเข้าสู่ร่างกายท่านได้หลายทาง กล่าวคือ ทางผิวหนัง ทางระบบย่อยอาหาร ด้วยการคัมมน้ำจากสัตว์ป่วย และทางระบบเครื่องดับพิษ

การป้องกัน — ขอแนะนำว่าท่านที่เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพควรจะได้ทดสอบสัตว์เลี้ยงของท่านทั้งหมด เพื่อทราบแน่นอนว่าสัตว์เลี้ยงของท่านปลอดจากโรคจริง เมื่อปรากฏว่าสัตว์เลี้ยงของท่านเกิดแท้งลูกผิดสังเกตโดยไม่มีเหตุผลกระทบกระทั่งอันจริงแล้ว ควรตั้งนิษฐานก่อนว่าสัตว์เลี้ยงของท่านอาจมีเชื้อโรคแท้ง ฉะนั้นส่วนประกอบทั้งหมดที่คัดแยกออกมาควรจัดการทำลาย ไม่ควรแตะต้องด้วยมือ ท่านจะต้องระมัดระวังว่า ส่วนประกอบทั้งหมดที่ท่านออกมานั้นเต็มไปด้วยเชื้อโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนของรกมีเชื้อมากที่สุด ทำความสะอาดพันคอด้วยยาฆ่าเชื้อ ๒-๓ ครั้งแล้วปล่อยให้วางไว้ชั่วยาระหนึ่ง

เนื่องจากทางการได้พิจารณาเห็นว่า โรคสัตว์ต้องชนิดนี้เป็นภัยต่อการส่งเสริมการปลูกสัตว์ของประเทศและเป็นภัยต่อประชาชนในด้านสาธารณสุขโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรที่ปฏิบัติงานในท้องทุ่งและมีอยู่กันอย่างหนาแน่นในหมู่บ้าน กองวิชาการกรมปลัดสัตว์จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่ออกสำรวจโดยการเจาะโลหิตจากสัตว์เลี้ยง โค กระบือ สุนัข มาทดสอบทางซีโรโลยี เพื่อจะได้ทราบว่าโรค ๒ ชนิดนี้มีระบาดอยู่ในประเทศไทยหรือไม่ และมีมากน้อยเพียงใด ในระยะเริ่มปฏิบัติงานสำรวจนี้ เจ้าหน้าที่ได้ออกปฏิบัติงานในท้องที่ ๓ จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ ท้องที่ของจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดอุบลราชธานี ดังรายละเอียดในหน้าต่อไป

ตัวเลขแสดงปริมาณยอดสัตว์ของแต่ละจังหวัดจะเห็นได้ว่าเป็นตัวเลขที่เดียวกัน ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การเจาะเอาโลหิตออกเพื่อทำการตรวจทางซีโรมิวิทยา ทำเพียงครั้งเดียวและแบ่งเอาซีรัมที่เจาะได้ ตรวจทั้งสองโรคพร้อมกัน ผลที่ได้ทำการตรวจฉีกกัน คือเปอร์เซ็นต์ที่สัตว์เป็นโรคแท้งชนิดคิดคือสูงกว่าเปอร์เซ็นต์ที่สัตว์เป็นโรคเดบโคสไปโรซิส ดังจะเห็นได้จากตัวเลขแสดงต่อไปนี้ —

(๑) ยอดจำนวนกระบือของ ๓ จังหวัด ๒๘๗๘ ตัว ผลของการตรวจปรากฏว่าเป็น

จังหวัด	จำนวนสัตว์ที่ได้ทำการสำรวจ โรคแท้ง ชนิดติดต่อก่อน	จำนวนสัตว์ที่ได้ทำการ สำรวจโรคเดบโตสไปโรซิส
(๑) จังหวัดนครราชสีมา		
กระบือ	๕๐๖ ตัว	๕๐๖ ตัว
โค	๒๔๘ ตัว	๒๔๘ ตัว
สุกร	๒๐๕ ตัว	๒๐๕ ตัว
(๒) จังหวัดราชบุรี		
กระบือ	๓,๘๒๓ ตัว	๓,๘๒๓ ตัว
โค	๒๔๑ ตัว	๒๔๑ ตัว
สุกร	๑๒๔ ตัว	๑๒๔ ตัว
(๓) จังหวัดอุบลราชธานี		
กระบือ	๖๕๒ ตัว	๖๕๒ ตัว
โค	๓๐๓ ตัว	๓๐๓ ตัว
สุกร	๔๘ ตัว	๔๘ ตัว

โรคแท้งชนิดติดต่อก่อน ๕ ตัว และสงสัยว่าจะเป็นโรค ๓๐ ตัว แต่ในจำนวนกระบือทั้งหมดนี้ไม่แสดงว่าเป็นโรคเดบโตสไปโรซิสเลย เป็นแต่เพียงสงสัยว่าจะเป็นโรคเพียง ๒ ตัว

(๒) ยอดจำนวนโคของ ๓ จังหวัด ๗๘๐ ตัว ผลปรากฏว่าเป็นโรคแท้งชนิดติดต่อก่อน ๘ ตัว และสงสัยว่าจะเป็นโรค ๓๐ ตัว แต่ในจำนวนโคทั้งหมดนี้ไม่แสดงปฏิกิริยาว่าเป็นโรคหรือสงสัยว่าเป็นโรคเดบโตสไปโรซิสเลย

(๓) ยอดจำนวนสุกรของ ๓ จังหวัด ๔๗๗ ตัว ผลปรากฏว่าเป็นโรคแท้งชนิดติดต่อก่อน ๕ ตัว ไม่มีสงสัยว่าจะเป็นโรค แต่ในจำนวนสุกรทั้งหมดนี้ไม่แสดงปฏิกิริยาว่าเป็นโรคหรือสงสัยว่าเป็นโรคเดบโตสไปโรซิสเลย

จากผลของการสำรวจพบว่าโรคทั้งสองชนิดนี้ยังไม่เป็นภัยต่อประเทศไทยมากเท่ากับที่เป็นภัยในต่างประเทศ แต่จะสนใจยังไม่ได้จะต้องทำการสำรวจในวงกว้างออกไปอีก ซึ่งกำหนดว่าจะปฏิบัติในจังหวัดภาคเหนือและภาคกลางในโอกาสหน้า ได้มีผลการใดจะนำเสนอก่อนผู้ฟังเพื่อทราบต่อไป.